

Ciència i llengua per al segle XXI: els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana

Ferran Sabaté i Casellas

Societat Catalana del Diccionari Enciclopèdic de Medicina (SocDEMCAT) i Societat Catalana d'Història de la Medicina. Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears. Barcelona.

Conferència presentada durant la sessió semipresencial "Els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana: el passat, el present i els reptes de futur", que va tenir lloc el dia 19 de maig de 2021. Aquesta sessió va estar organitzada conjuntament per la Societat Catalana del Diccionari Enciclopèdic de Medicina de Catalunya, la Societat Catalana d'Història de la Medicina i la Fundació Dr. Antoni Esteve. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=eOPDQ1SUYGO>

“Parlem de cultura científica autòctona
amb vocació global”

Des dels inicis del segle XVIII, la llengua catalana patí una forta persecució tant a França com a Espanya per les monarquies borbòniques i els seus aparells repressius. La llengua catalana fou prohibida a l'ensenyament, l'administració, la justícia i, àdhuc, a l'església, quedant marginada a l'àmbit familiar i col·loquial. Això es fa evident en la dràstica disminució de l'edició de llibres en català i, particularment, de les obres de caràcter mèdic. No és fins a principis del segle XX que amb penes i treballs es comença a revitalitzar l'ús de la llengua catalana en l'àmbit científic i, particularment, en el mèdic¹.

L'any 1898 apareix la primera revista biosanitària en català, *La Ginecologia Catalana*, promoguda pel doctor Jaume Queraltó; també el doctor Josep M. Roca i Heras presentà a l'Acadèmia de Ciències Mèdiques la primera comunicació científica en català. L'any 1903 tingué lloc el Primer Congrés Universitari Català, que demanà una millora de l'ensenyament universitari, fent-lo més proper a la realitat i les necessitats de la societat catalana². Degut al rebuig de la universitat oficial, es crearen els Estudis Universitaris Catalans, la branca sanitària dels quals s'establí a la seu de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques³.

La participació medicofarmacèutica al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) manifestà la "Necessitat de reconstituir el llenguatge mèdich-biològic català"⁴. El mateix any se celebrà el Primer Congrés d'Higiene de Catalunya, en el qual la llengua catalana ja hi

fou cooficial⁵. L'any següent (1907) la revista de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, *Analys de Medicina*, sortí publicada en llengua catalana.

L'any 1910 es realitzà a Barcelona el "Primer Congreso Español Internacional de la Tuberculosis", que no acceptà l'oficialitat de la llengua catalana en els treballs del congrés⁶. Això contravenia l'esperit del "noucentisme" mèdic⁷ i provocà que algunes persones i entitats retiressin la seva participació en senyal de desacord i que es produís un aspre debat que es traslladà a la premsa política. Aquest fet motivà que alguns socis de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques —Manuel Salvat i Espasa i Enric Ribas i Ribas— proposessin a l'entitat la convocatòria d'un congrés mèdic on la llengua catalana fos l'oficial. Així s'originaren els congressos de metges de llengua catalana.

Després d'aquesta primera dècada de desvetllament de la societat catalana i de sensibilització dels professionals sanitaris, s'iniciaren l'any 1913 els congressos mèdics en llengua catalana, com a símbol de modernitat científica i de maduresa de la llengua. El Primer Congrés tingué lloc a Barcelona, a la nova Facultat de Medicina de la Universitat. Per donar un sentit descentralitzat i de continuïtat al projecte, al final del congrés es decidí rotar pel territori i crear l'Associació de Metges de Llengua Catalana, com a nucli aglutinador i entitat promotora dels següents congressos.

Amb perspectiva històrica, podem distingir dos períodes congressuals, separats per la dictadura franquista. En el primer es van celebrar nou congressos, colpits per la Primera Guerra Mundial i la dictadura de Primo de Ribera; però també es feren avenços importants. El Segon Congrés (1917), també a Barcelona, fou posposat a causa d'una epidèmia. Es realitzà una magna exposició de publicacions mèdiques d'autors catalans, amb 2.625 obres, titulada *Bibliografia Medical de Catalunya*⁸. En el Tercer Congrés, celebrat a Tarragona, el fet més destacable fou la iniciativa de la creació del Sindicat de Metges de Catalunya⁹, entitat de defensa dels interessos morals i materials

Correspondència: Ferran Sabaté i Casellas
SocDEMCAT
Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears
C/ Major de Can Caralleu, 1-7
08017 Barcelona
Adreça electrònica: drsabate@yahoo.es

dels metges, que exercí una gran influència en la professió i en la societat catalana del seu temps¹⁰. El Quart Congrés se celebrà a Girona (1921) i el Cinquè a Lleida (1923), just abans de l'aturada forçada per l'antagonisme de la dictadura militar espanyola¹¹. Aquests congressos tingueren un impacte mèdic i social rellevant en el territori, tal com es pot llegir en la premsa professional i local del moment.

Després d'un parèntesi de set anys, el Sisè Congrés se celebrà a Barcelona el 1930, poc abans de l'adveniment de la República espanyola i de la Generalitat de Catalunya. Un dels fruits d'aquest congrés fou l'acord de publicar un *Diccionari de Medicina*, a fi de normalitzar el llenguatge medicosanitari en català. Aquesta magna obra, que es publicà en fascicles, fou encarregada al doctor Manuel Corrachan, que a la vegada fou qui la finançà. El Setè Congrés (1932), amb una periodicitat bianual, tingué lloc a les Balears, a la ciutat de Palma. El Vuitè Congrés (1934), celebrat a Barcelona, és important per l'ampliació del ventall professional als biòlegs en sentit ampli: farmacèutics, veterinaris i altres, relacionats amb la salut. Per promoure l'estudi i el coneixement dels antecedents històrics de la nostra medicina i amb motiu del segon centenari del naixement de Gimbernat, la Societat Catalana de Cirurgia convocà una exposició bibliogràfica de cirurgia i un concurs-homenatge a Gimbernat, amb diferents premis en metàl·lic. El Novè Congrés (1936) d'aquest primer període fou a Perpinyà, just abans de la revolta militar, amb l'objectiu d'estreñer els llaços tradicionals existents amb la medicina i els metges de terres occitanes. La Societat de Biologia de Barcelona organitzà una sessió d'homenatge a Ramon Turró, amb diversos premis. A l'assemblea reglamentària de l'Associació de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, fou presentada la candidatura de la ciutat de València per a la celebració del següent congrés de l'any 1938, que fou acceptada per aclamació¹².

Després del llarg silenci¹³ de quaranta anys (1936-1976) imposat per la dictadura franquista, els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana es reprengueren amb força entusiasme, al mateix lloc on es feu l'últim, Perpinyà. En aquesta ocasió, foren novament l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears, juntament amb la Societat Catalana de Biologia, els convocants del Desè Congrés (1976). Dos fets destacats d'aquest congrés foren la definició actualitzada del "concepte de salut" i l'homenatge a Pompeu Fabra, el geni ordenador de la llengua catalana actual.

L'Onzè Congrés tingué lloc a Reus l'any 1980. La novetat d'aquesta edició fou la participació activa dels estudiants de medicina, així com la presentació d'un Índex Farmacològic. També es va retre homenatge al doctor Jaume Aiguader i Miró, fill de Reus, impulsor de la sanitat municipal i creador de la benemèrita col·lecció *Monoграфies Mèdiques*. Aquest ha estat el congrés més nombrós; superà els vuit-cents inscrits.

El Dotzè Congrés arribà finalment al País Valencià l'any 1984, a Benicàssim i Castelló de la Plana, després de gairebé cinquanta anys de la primera temptativa. El Tretzè, amb periodicitat quadriennal, transcorregué al Principat d'Andorra el 1988. Els dos fets més destacats foren la presentació del *Diccionari Enciclopèdic de Medicina* i la commemoració dels 75 anys de l'inici dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. El Catorzè (1992) fou novament a Palma de Mallorca. En la planificació d'aquest congrés trobem involucrats, a més de l'Acadèmia i la Societat de Biologia, representants d'Acció Cultural del País Valencià i de la Societat Andorrana de Ciències. Altra vegada, els estudiants adquiriren protagonisme amb la celebració del centenari (1892-1992) de l'Associació d'Estudiants de Ciències de la Salut, que reuneix els diferents col·lectius de tots els territoris de llengua catalana.

El Quinzè se celebrà a Lleida l'any 1996 i proposà la creació d'una entitat única com a promotora dels congressos; això es materialitzà el dia 2 de desembre de 1998 amb l'establiment de la Fundació Alsina i Bofill, per donar continuïtat i tenir cura del patrimoni material i immaterial dels congressos. El Setzè Congrés, celebrat a Barcelona l'any 2000, a l'inici del segle XXI, es preguntava si tenia sentit la continuació dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana en un context científic i social general en ràpida transformació. La resposta va raure en la constatació que els motius que portaren al seu naixement: llengua, ciència i cultura estaven encara vigents. El Dissetè es realitzà a València el 2004, amb normalitat. El Divuitè, a Girona l'any 2008, sense pena ni glòria. El Dinovè Congrés, el del centenari¹⁴, a Barcelona el 2012, copresidit per Oriol Casassas i Ricard Guerrero.

I el Vintè, després de superar fortes dificultats i tensions ambientals, va tenir lloc l'any 2017 a Manresa, ciutat amb vocació sanitària i universitària, amb uns resultats acceptables i meritoris des de tots els punts de vista¹⁵. L'experiència reeixida de Manresa obre la porta a la realització d'aquests congressos en poblacions mitjanes amb infraestructures i tradició universitària, que volen i poden acollir-los i prestigiar-los.

Si fem un repàs de la producció científicomèdica generada pels vint congressos celebrats fins ara —consultable en paper i digitalment al web de la Fundació Alsina i Bofill—, a la tasca d'actualització del llenguatge científic català —a través del *Diccionari de Medicina* i dels vocabularis de diferents especialitats—, al caràcter interdisciplinari i a l'activa participació dels estudiants, així com a l'impacte professional, cultural i social exercits amb la creació del Sindicat de Metges i les seves filials i a la definició del concepte de salut o del model sanitari vigent, veiem que ofereixen uns resultats gens menyspreables. Estan en la base de la constitució del *hub* científicotècnic sanitari autòcton català del segle XXI.

Biològicament, podríem dir que aquests congressos han arribat a la majoria d'edat o que han arribat a centenaris. Actualment, al segle XXI, les condicions que portaren a la creació dels congressos de metges i biòlegs de llengua catalana —que eren: potenciar la ciència i la llengua autòctones— continuen vigents. En perspectiva, el balanç pot ser considerat com a positiu i beneficiós per als objectius fixats inicialment, però cal anar adaptant-los a les circumstàncies i les necessitats de la ciència i dels professionals sanitaris en cada moment¹⁶.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

1. Calbet Camarasa JM, Sabaté Casellas F, Sabaté Pérez EN. Inicis del lèxic científic català modern. Ciència en català als segles XVIII, XIX, XX. La Seu d'Urgell: Edicions Salòria; 2016.
2. Sabaté i Casellas F. Els estudiants de medicina de la Universitat de Barcelona: un estímul de progrés. Barcelona: Publicacions i Edicions Universitat de Barcelona; 2013.
3. Sabaté Casellas F. Una experiència universitària alternativa: l'Escola Lliure de Medicina catalana (1903-1933). A: Història de la Universitat de Barcelona. I Simposi. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona; 1990. p. 445-55.
4. Bartumeus A. Necessitat de reconstituir el llenguatge mèdich-biològic català. A: Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, Barcelona, 1906. [Reedició facsímil]. Barcelona: II Congrés Internacional de la Llengua Catalana/Editorial Vicens-Vives; 1985. p. 530-5.
5. Escudé i Aixelà M. L'Acadèmia d'Higiene de Catalunya. Manresa: Publicacions de l'Arxiu Històric de les Ciències de la Salut; 2008.
6. Calbet Camarasa JM. Una polèmica sobre la llengua arran del congrés de la tuberculosi de l'any 1910. Gimbernat. 1985;4:69-74.
7. Sabaté i Casellas F. Trets característics de la medicina noucentista. Gimbernat. 1988;10:291-302.
8. Sabaté i Casellas F. Centenari de la Bibliografia Medical de Catalunya. A: XX Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Llibre d'Actes. Volum I. Manresa; 2019; p. 201-21.
9. Martín i Berbois JL. El Sindicat de Metges de Catalunya. Un exemple de perseverança en la defensa de la medicina i el país. Catarroja: Afers; 2012.
10. Sabaté i Casellas F. La medicina social a Catalunya i el Sindicat de Metges. Textos, documents i debats (1900-1950). La Seu d'Urgell: Edicions Salòria; 2020.
11. Roig i Rosich JM. La Dictadura de Primo de Ribera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; 1992.
12. Ramis J. Els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana: gairebé un segle. Barcelona: Fundació Uriach 1838; 1996.
13. Samsó J. La cultura catalana entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; 1994.
14. Celebrat a la seu de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya, el dia 9 de juliol de 2021. No es van publicar les actes.
15. XX Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Llibre d'Actes, volums I i II. Andorra; 2019.
16. Corbella i Corbella J. Els Congressos de Metges de Llengua Catalana. Podem permetre una nova aturada? Comunicació presentada a l'acte commemoratiu: El passat, el present i el futur dels Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (10-7-2012). Rev R Acad Med Catalunya. 2012;27:110-2.